

حکومت دینی، چرا؟

سید سجاد ایزدهی

۱۰۳

بسم الله الرحمن الرحیم

رهنمای ۱۰۳ (حکومت دینی چرا)

نویسنده:

سید سجاد ایزدهی

ناشر چاپی:

انتشارات آستان قدس رضوی - به نشر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

رهنمای ۱۰۳ (حکومت دینی چرا)

مشخصات کتاب

شابک : ۴۵۰۰۰ ریال:۹۷۸-۹۶۴-۰۲-۲۷۰۳-۹

شماره کتابشناسی ملی : ۴۷۲۳۵۵۲

عنوان و نام پدیدآور : حکومت دینی، چرا؟/ سیدسجاد ایزدهی؛ تهیه معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.

مشخصات نشر : مشهد: آستان قدس رضوی،شرکت به نشر، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۶۰ص.: مصور (رنگی). ؛ ۱۱×۱۷ س م.

فروست : به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)؛ ؛ ۲۱۹۸

رهنما؛ ۱۰۳

یادداشت : چاپ قبلی: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۲.

موضوع : حکومت دینی

موضوع : Religion) Polity)

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳۲

رده بندی کنگره : BP۲۳۱/الف۹۳ح۸ ۱۳۹۶

سرشناسه : ایزدهی، سیدسجاد، ۱۳۴۹ -

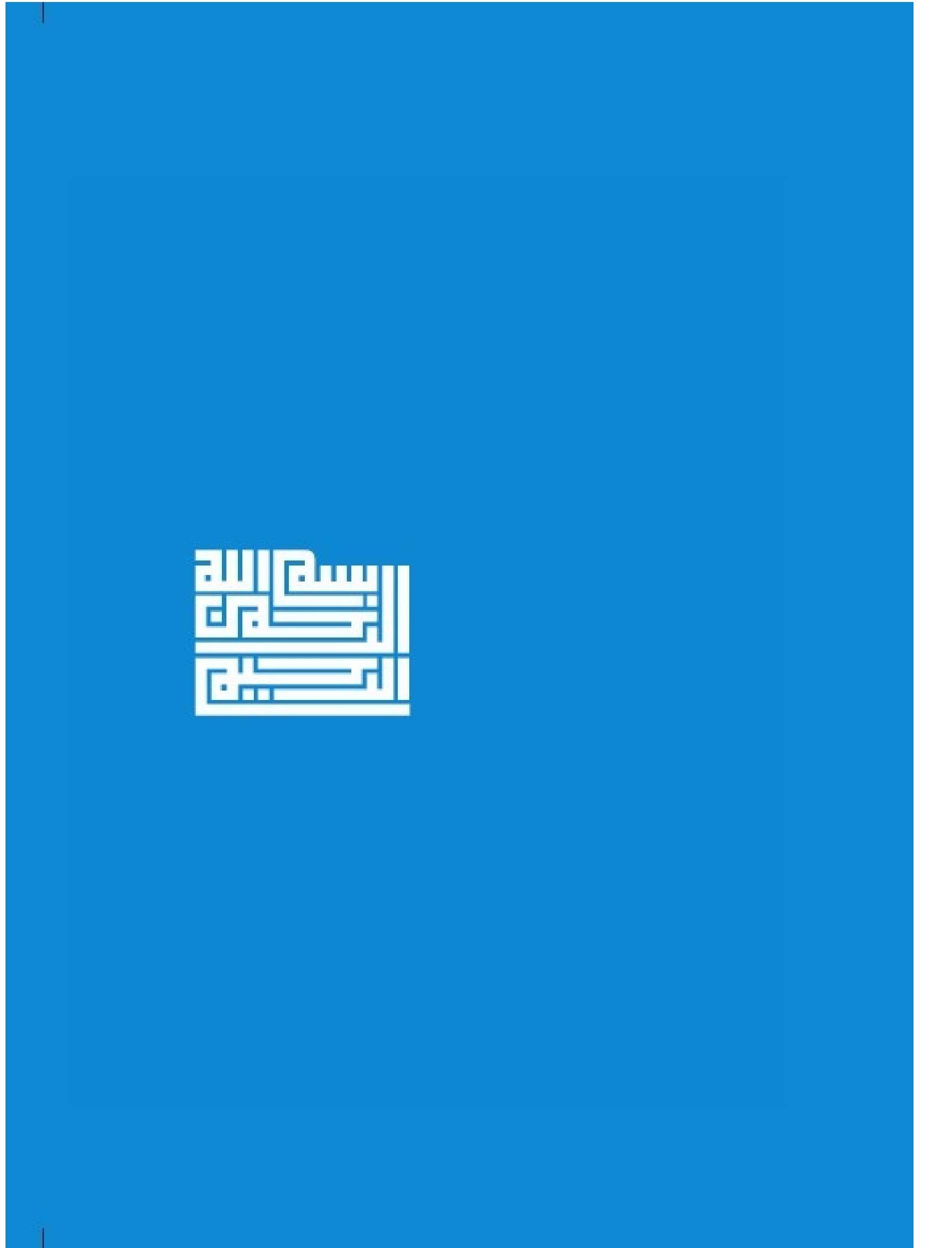
شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ص:۱

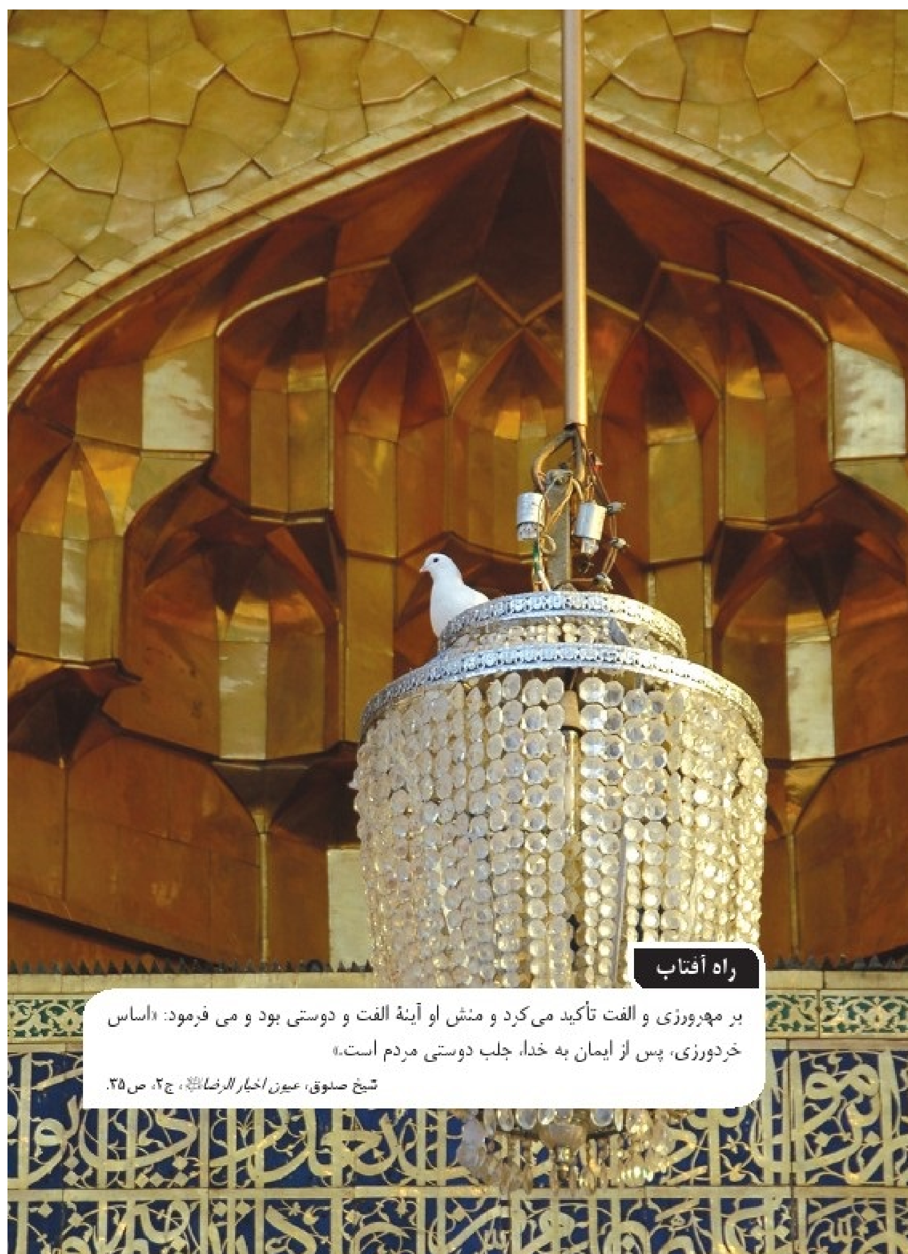
اشاره

تصویر

ص:۲

تصویر

راه آفتاب
بر مهرورزی و الفت تأکید می‌کرد و منش او آینهٔ الفت و دوستی بود و می فرمود: «اساس
خردورزی، پس از ایمان به خدا، جلب دوستی مردم است.»
شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا(ع)، ج۲، ص۳۵.

تصویر

تصویر

حکومت دینی، چرا؟

دریچه:

۱. چرا فقیهان باید بر جامعه حکومت کنند؟

۲. چه اصراری است که دین مداران در سیاست وارد شوند؟

۳. کدام آیه و روایت، تشکیل حکومت دینی را اجازه داده است؟

۴. تفاوت حکومت دینی و غیردینی چیست؟

۵. آیا عقل نیز تشکیل حکومت دینی را می پذیرد؟

ص:۷

تصویر

ص:۸

درآمد:

اشاره

ضرورت تشکیل حکومت دینی در عصر غیبت

دشـمنان اسـلام اصیل، از دیرباز و با تبلیغات بسیار، با اعلام مقدس بودن دین و فریب نامیدن سیاست، ارتباط دین و سیاست را ارتباطی نامیمون و نامناسب اعلام کرده بودند؛ به گونه ای که فعالیت سیاسی برای متولیان دین، ناپسند تلقی می شد.

پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی و تبیین علمی ماهیت دین و سیاست و ارائهٔ گونهٔ فعالیت سیاسی مطلوب، موجب شـد تبلیغـات دشـمنان بی اثر شود. با تشـکیل حکومت دینی در قالب نظام جمهوری اسـلامی ایران با محتوای قوانین دینی و به رهبری عالمان دینی، هجمه ای تازه از شـبهات در خصوص جدایی دین از سیاست و حکومت، وارد شده است. این شبهات در مجموع، به تشکیل حکومت دینی خدشه وارد کرده است.

پنجره:

این شبهات در قالب های مختلف درصدد القای این نکته است

ص:۹

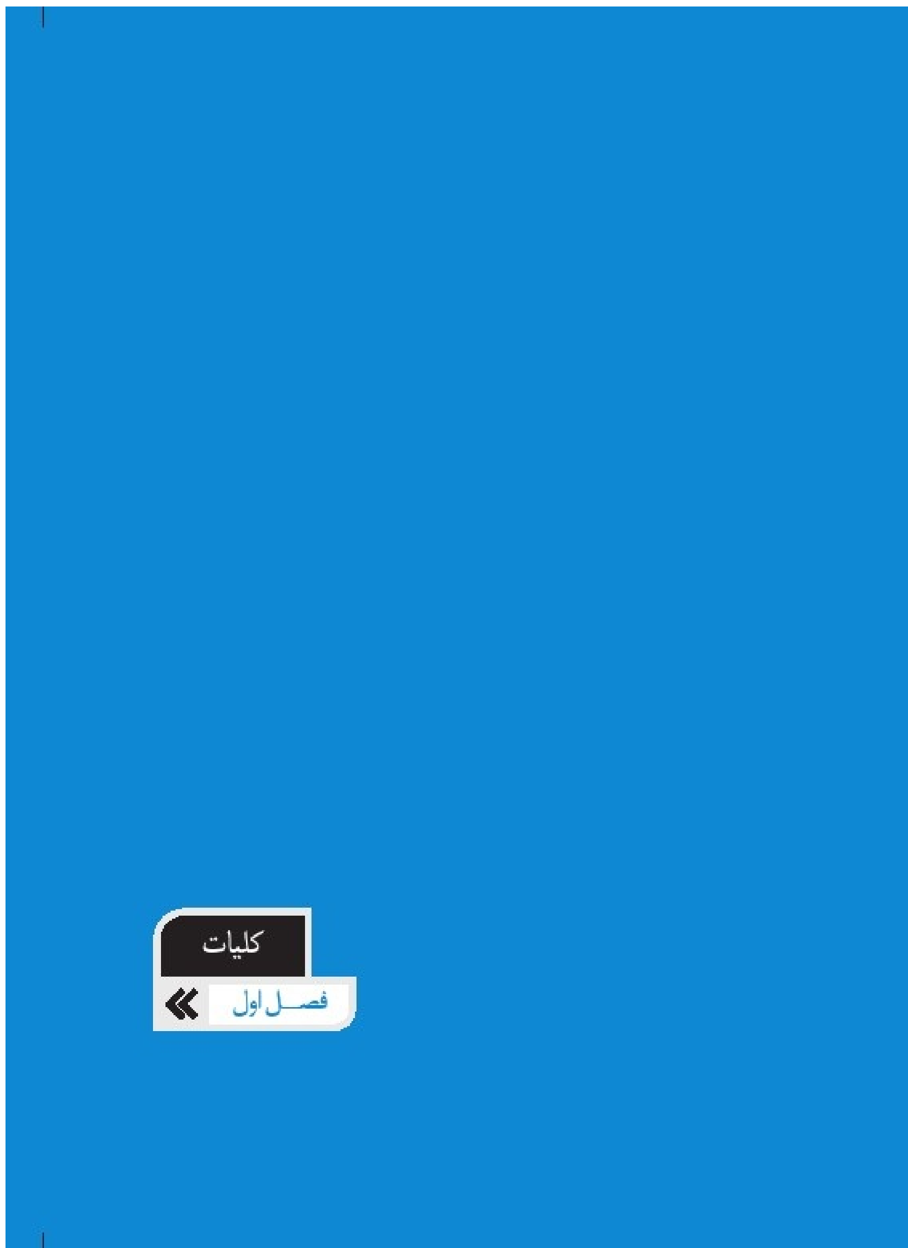
که اسـلام تنها برای هـدایت معنوی و اخلاقی بشـر آمـده است و کارکرد آن را بایـد در گسترهٔ عبادات و اخلاق فردی جست. براین اساس، اسـلام، در امور سیاسـی دخالتی نمی کند و اهداف و غایات آن نیز در راسـتای دخالت در امور سیاسی نیست. از همین رو، دین اسلام فاقد مؤلفه های حکومتی بوده و شایستهٔ ورود به عرصهٔ مدیریت کلان جامعه نیست.

درجهت پاسخ گویی به این شـبهات، در این پژوهش، به ادلهٔ حضور سیاست در دین اسلام و ضرورت حکومت دینی در عصر غیبت می پردازیم.

فصل اول:کلیات

اشاره

تصویر

ص:۱۱

تصویر

ص:۱۲

۱.اندیشهٔ سکولاریسم

اشاره

سلطهٔ مسیحیت و بزرگان کلیسا بر امور سیاسی اروپا در قرون وسطا، موجب ستم بر مردم شده و جامعه را به جهل و عقب ماندگی کشانده بود. با ازبین رفتن سلطهٔ کلیسا، تمدن جدید غرب، به غرض نفی آموزه های دینی و الهی مستند به کلیسا، جایگاه دین را ارتباط فردی انسان ها با خداوند تعریف کرده و در پی آن، صلاحیت دین را برای حضور در صحنه های اجتماعی و سیاسی انکار کرد. تمدن جدید غرب، عرصهٔ سیاست و حکومت را مقوله ای عرفی و عقلانی اعلام کرد و به خلاف دیدگاه غالب قرون وسطا، نه دین را مبنای مشروعیت حکومت قرار داد و نه از دین به عنوان مبنای رفتار سیاسی و حکومتی استفاده کرد. این منطق که سکولاریسم نام گرفته و به جدایی دین از عرصهٔ سیاست و حکومت معنا شده است، درحقیقت، بازتاب رفتارهای سخت گیرانه و نادرستی بود که کلیسای قرون وسطا در جامعه حکم فرما کرده بود. برخی از این رفتارهای نادرست از قرار زیر است:

۱. دانش در چهارچوب تفسیر رسمی خویش از کتب مقدس مسیحی، محصور شده بود؛

ص:۱۳

۲. در قالب بازجویی های مذهبی (انگیزیسیون)، آزادی تحقیقات و اظهارنظرهای علمی، از دانشمندان و پژوهشگران آزاداندیش سلب و با فرضیه های روزآمد علمی برخورد می شد؛

۳. به غرض غلبه یافتن باورهای تحریف شدهٔ مسیحی، عقاید دینی بر علم و تجربه تحمیل می شد؛

۴. در رفتار سیاسی، با سلب حق حاکمیت مردم، رفتار ظالمانه و مستبدانه ای در پوشش دین و توجیهات دینی در پیش گرفته می شد؛

۵. جامعه از نظام اجتماعی سنجیدهٔ برگرفته از فطرت، دور نگه داشته می شد.

براین اساس، اندیشمندان عصر رنسانس (نوزایی) در اروپا، با محدودکردن کارکرد دین به تنظیم حیات فردی و رابطهٔ انسان با خدا، مرجعیت دین در حیات علمی و اجتماعی بشر را نفی کرده و بر محوریت عقل و تجربهٔ بشری در اجتماع تأکید کرده اند. ازاین رو سکولاریسم را به کنارگذاشتن آگاهانهٔ دین از صحنهٔ معیشت و سیاست و نیز علمی و عقلانی شدن تدبیر اجتماع معنا کرده اند.

رویکرد اندیشمندان عصر رنسانس دربارهٔ نفی استفاده از آموزه های تحریف شده و ناقص مسیحی در اجتماع، دانش بشری را برنمی تابید و با تجربه و علم ارتباطی برقرار نمی کرد و نیز ضرورت رجوع به عقل و

تجربه در مغرب زمین، امری واقع بینانه می نمود. این رویکرد درحقیقت فرار از خرافه به علم و واقعیت بود. بااین حال برخی اندیشمندان غربی با تعمیم عقل گریزی آموزه های کلیسا به همهٔ ادیان، به ویژه دین اسلام، منطق سکولاریسم و جدایی دین اسلام از سیاست و حکومت را برای جامعهٔ اسلامی نیز تجویز کرده اند. این درحالی است که اسلام از خرافات به دور بوده و منطبق بر عقل است. نیز مبانی و آموزه های سیاسی و اجتماعی آن و سیرهٔ پیامبر و امامان، این اندیشه را نفی می کند.

بسیاری از روشن فکران مسلمان نیز براثر تبلیغات یا باور به مبانی غربی، این مدعا را حقیقت پنداشته و به گمان اصلاح جامعهٔ اسلامی و توسعهٔ آن، دین را از سیاست و حکومت جدا تصور کرده اند و درصدد القا، بلکه نهادینه کردن فرایند سکولاریسم در جامعهٔ اسلامی برآمده اند. این درحالی است که نه دین اسلام مشابه مسیحیتِ تحریف شدهٔ قرون وسطاست و نه معارف اسلام مانند آموزه های مسیحیت خرافی است. به خلاف مسیحیت که معتقد بود پیامبران نباید در امور حاکمان دخالت کنند،(۱) پیامبر و امامان و حتی بزرگان اسلام، براساس فریضهٔ امربه معروف و نهی ازمنکر، در امور جامعه دخالت می کردند. ازاین رو پیامبر به سبب نفی حاکمیت فرهنگ جاهلی و تشکیل امت اسلامی، مجبور شد از سرزمین مادری خویش مهاجرت کرده و با بزرگان فرهنگ جاهلی مبارزه کند. اهل بیت نیز با برنتابیدن وضعیت

ص:۱۵

۱- . بهاءالدین پازارگاد، تاریخ فلسفهٔ سیاسی، ج۱، زوار، ص۲۶۰، به نقل از انجیل، ص۲۱و۲۲.

جامعهٔ زمـان خویش، اصـلاح آن را مـدنظر قرار دادنـد. حتی برخی از آن هـاماننـد پیامبر و امام علی و امام حسن، عملاً ادارهٔ کشور و تدبیر امور آن را در قالب رهبر، عهده دار شدند.

پنجره:

دین اسـلام به عنوان دینی که جنبه های سیاسـی و اجتماعی فراوانی دارد، نه فقط به ضرورت اصل حکومت توجه کرده است، بلکه حکومتی که اسـلام توصـیه کرده، ویژگی های ممتازی را مدنظر قرار داده که مبتنی بر مبانی خاص بوده؛ مشروعیت خود را در گرو انتصاب الهی دانسته؛ اوصاف خاصی را برای حاکم در نظر گرفته؛ به اهداف و غایات خاصی توجه کرده و روش و شکل خاصی را برای ادارهٔ جامعه پیشنهاد کرده است.

این نکته را نیز نبایـد نادیده بگیریم که با وجود تفاوت خاسـتگاه دین اسـلام و مسـیحیت، مطلوبیت حکومت مطلوب ارائه شده در اسـلام، به معنای نفی تجربیات ارائه شـدهٔ حکومتی غرب در دنیای مـدرن نیست. ازاین رو با وجود تفاوت در مبانی دینی و فرهنگی و غایـات و اهـداف نظـام های سیاسـی، از برخی مظاهر دولت در دنیای غرب، می توان به صورت هدفمنـد و همراه با آگاهی و با درنظرداشتن مبانی دینی، در نظام حکومتی اسلام استفاده کرد.

ص:۱۶

۲.اهداف و غایات تشکیل حکومت دینی

اشاره

حکومت در نظام اسلامی، غایت و هدف محسوب نمی شود؛ بلکه مقدمه ای برای رسیدن به اهداف و آرمان هایی به حساب می آید که در جامعه مطلوبیت دارد و ضروری محسوب می شود. ازاین رو درحالی که عمدهٔ دلیل در راستای ضرورت تشکیل حکومت، نفی هرج ومرج و تأمین منافع مادی شهروندان است، برای حکومت اسلامی، اهداف و غایاتی برشمرده شده است که علاوه بر اهداف یادشده، سعادت دنیا و آخرت آنان را مدنظر قرار داده است.

در ادامه، برخی اهداف و غایاتی را از نظر می گذرانیم که برای تشکیل حکومت اسلامی، در معارف اسلامی بیان شده است:

الف. غایات حکومت

ازآنجاکه افراد و گروه های جامعه، هرکدام منافعی برای خود تصور می کنند که در نقطهٔ مقابل منافع دیگران است، تقابل آن ها برای به دست آوردن منافعشان به جدال و نزاع می انجامد. ازاین رو، جوامع برای برون رفت از این نزاع های اجتماعی، قوانینی جعل می کنند و حرکت جامعه را بر محور آن، لازم می دانند و برقراری حکومت را به عنوان ضمانت اجرای این قوانین، ضروری می دانند؛ زیرا فقدان قانون و حکومت، موجب هرج ومرج در جامعه شده و با وجود هرج ومرج، هیچ یک از امور زندگی فردی و اجتماعی شهروندان، اعم از اقتصاد و

ص:۱۷

تصویر

ص:۱۸

فرهنـگ و بهـداشت و علم آموزی و...، به سامـان نمی رسـد. ازاین رو، وجود حکومت به عنوان نهادی مقتـدر و فراتر از ارادهٔ افراد و گروه ها، با ایجاد نوعی نظم و هماهنگی در جامعه بر محور قانون، تداوم زندگی اجتماعی و برکات آن را تضـمین می کند.

حضـرت علی در پاسـخ به دیـدگاه خـوارج که منکر ضـرورت اصـل حکومت در جـامعه بودنـد، بـا برشـمردن حـداقل غایـات حکومت، آن را ضروری دانسته و این گونه فرموده است:

مردم نـاگزیر از زمامدارنـد؛ چه نیـک و چه بـد. تـا مؤمن در زمامـداری او عمـل صالـح خود را انجـام دهـد و کافر از دنیایش برخوردار شود و روزگار زنـدگی ایشان سپری شود. به وسـیلهٔ زمامـدار، غنایم جمع شـده و با دشـمنان جهاد می شود و راه ها امن شده و حق ضعیف از قوی گرفته می شود، تا نیکوکار راحت بوده و مردم از شر تبهکاران در امان باشند.(۱)

با عنایت به آنچه گذشت، می توانیم غایات حکومت ها را این گونه برشمریم:

۱. تأمین امنیت نظامی: حراست از مرزهای کشور در برابر دشمنان؛

۲. تأمین امنیت انتظامی: مراقبت از مردم در برابر برهم زنندگان نظم اجتماعی، سارقان، راهزنان و...؛

۱- . نهج البلاغه، خطبهٔ ۴۰.

۳. حراست از حریم خصوصی افراد و تأمین آزادی های مشروع؛

۴. تأمین عدالت اجتماعی فراگیر؛

۵. ایجاد فضای مناسب برای تجارت و کسب وکار؛

۶. جلوگیری از سوء استفادهٔ افراد نابکار؛

۷. ستاندن حق مظلومان از ستمگران؛

و... .

ب. غایات حکومت دینی

غایات یادشده در همهٔ نظام های سیاسی اعم از مطلوب و نامطلوب، غایت حکومت محسوب می شود و از کارکردهای آن هم به حساب می آید. بااین حال در معارف دینی، بدین مقدار اکتفا نشده؛ بلکه غایات بیشتری برای حکومت مطلوب در نظر گرفته می شود.

پنجره:

در معارف دینی، حکومت صرفاً مقدمه ای برای وصول به غایات دینی محسوب می شود و مطلوبیت ذاتی ندارد. ازاین رو حکومت در فلسفهٔ سیاسی اسلام، درصورتی مطلوبیت دارد که قادر باشد اهداف نظام اسلامی را محقق کرده یا در آن راستا تلاش کند.

ص:۲۰

برخی از اهداف و غایاتی که حکومت در راستای تحقق آن ها باید حرکت کند، از این قرار است:

۱. استقرار فرهنگ اسلامی و توسعهٔ ایمان باوری و توحید و خداپرستی در زمین و رهانیدن مردم از بندگی و فرمان برداری غیرخدا؛(۱)

۲. تلاش برای رشد و شکوفایی علمی، فرهنگی، تربیتی و معنوی انسان ها و رهایی آنان از نادانی و جهل و خرافات؛(۲)

۳. تلاش برای تأمین آزادی هایی که انسان ها را به قید ماده و شیطان گرفتار کرده است و همت برای رهایی توده های مردم و انسان های مستضعف از چنگال ستمگران و حرکت در راستای بازکردن زنجیرهای اسارت و بردگی هایی که انسان را به سطح حیوانات تنزل می دهد؛(۳)

۴. اهتمام برای ایجاد جامعهٔ مطلوب و آرمانی و تحقق مدینهٔ فاضله، به واسطهٔ اجرای عدالت اسلامی و قسط در جامعه؛(۴)

۵. تلاش و برنامه ریزی برای اجرای کامل قوانین آسمانی اسلام در عرصه های فردی و اجتماعی و حکومتی در تمام ابعاد آن اعم

۱- . نحل، ۳۶.

۲- . جمعه، ۲.

۳- . اعراف، ۱۵۷.

۴- . حدید، ۲۵.

تصویر

ص:۲۲

از فرهنگی، تربیتی، اخلاقی، اقتصادی، حقوقی، اجتماعی، سیاسی، نظامی و... .

در روایتی که از حضرت علی و امام حسین وارد شده است، ایشان اموری را فلسفهٔ تشکیل و به دست گرفتن حکومت معرفی کرده اند:

خدایا تو می دانی آنچه از ما صادر شده است، نه مسابقه ای در رسیدن به قدرت بود و نه برای به دست آوردن چیزی از متاع دنیا؛ بلکه برای این بود که اصول اساسی دین تو را که تغییر یافته بود، باز گردانیم و در شهرهای تو اصلاح برقرار کنیم تا بندگان ستم کشیده ات در امن و آسودگی به سر برند و حدود تو که معطل مانده بود، اجرا شود.(۱)

با عنایت به آنچه دربارهٔ اهداف و غایات درنظرگرفته شده در معارف دینی گفتیم، باید بگوییم تحقق اهداف مادی حکومت ها، در همهٔ انواع حکومت ها میسر است و حکومت با فقدان این کارکردها، عملاً کارآمدی خود را از دست می دهد. آنچه از اهداف و کارکردهای حکومت دینی برشمرده می شود، جز به واسطهٔ تشکیل حکومت اسلامی میسر نمی شود: توسعه و ترویج ایمان باوری؛ تأمین آزادی هایی ازقبیل آزادی سیاسی، آزادی بیان، آزادی فعالیت سیاسی و اجتماعی و...؛ تحقق مدینهٔ فاضلهٔ اسلامی؛ اجرای عدالت اسلامی و قسط در جامعه؛ اجرای قوانین اسلام در جامعه در همهٔ عرصه ها؛ اقامهٔ حدود الهی. ازاین رو ضرورت تحقق

۱- . نهج البلاغه، خطبهٔ ۱۳۱.

این امور در جامعه موجب حکم به ضرورت حکومت اسلامی می شود.

خلاصه:

سکولاریسم که در آموزه های مسیحیت ریشه داشت و در پیامد رفتارهای غیرمنطقی و استبدادی مسیحیت رشد یافت و به دیگر کشورها و ازآن جمله کشورهای اسلامی صادر شد، تناسبی با فرهنگ اسلامی ندارد؛ ازاین رو جایگاهی نیز در این کشورها ندارد.

حکومت در اسلام مقدمهٔ وصول به غایات اسلامی است. ازاین رو این امور به ضرورت تشکیل حکومت اسلام حکم می دهد: توسعهٔ ایمان باوری، تحقق مدینهٔ فاضلهٔ اسلامی، اجرای عدالت و اجرای قوانین اسلام.

ص:۲۴

۲.فصل دوم:مبانی کلامی ضرورت حکومت دینی

اشاره

تصویر

ص:۲۵

تصویر

ص:۲۶

۱.جامعیت معارف اسلام

اشاره

ازجمله ادله ای که وجود عناصر سیاست و حکومت در دین اسلام را به دست می دهد، جامعیتی است که در احکام اسلامی وجود دارد.

مطابق آموزه های عقلی و نقلی، هیچ شأنی از شئون زندگی، در اسلام فروگذار نشده است. بسیاری از ادیان تنها به بخش خاصی از امور مردم یعنی امور عبادی و معنوی پرداخته و اظهارنظر دربارهٔ دیگر مسائل را در حیطهٔ اختیارات خود ندانسته اند؛ اما اسلام با توجه به مؤلفهٔ خاتمیت و جامعیت، دربارهٔ همهٔ نیازهای انسان اعم از نیازهای فردی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اظهارنظر کرده است. ازاین رو آموزه های شریعت، گستره ای فراگیر از مسائل و موضوعات کم اهمیت زندگی مانند آداب غذاخوردن و خوابیدن و نظافت، تا مهم ترین آن ها مثل نظام سیاسی و کیفیت ادارهٔ امور زندگی مردم را دربردارد.

اسلام... برخلاف مکتب های غیرتوحیدی، در تمام شئون فردی و اجتماعی و مادی و معنوی و فرهنگی و سیاسی و نظامی و اقتصادی دخالت و نظارت دارد و از هیچ نکته، ولو بسیار ناچیز که در تربیت انسان و جامعه و پیشرفت مادی و معنوی نقش دارد،

فروگذار ننموده است.(۱)

پنجره:

بخش غالب آموزه هایی که در منابع شریعت (کتاب و سنت) وجود دارد، به امور اجتماعی و سیاسی اختصاص دارد و مباحث عبادات، بخش اندکی از فقه را به خود اختصاص داده است. ضمن اینکه بسیاری از آموزه های عبادی شریعت نیز از امور سیاسی و اجتماعی جدا نبوده و رگه هایی از سیاسیات و اجتماعیات را می توان در مباحث عبادی شریعت مشاهده کرد.

امام خمینی بر این باور است که آیات و روایات، بلکه کتبی که در فقه اسلامی وجود دارد، عمدتاً به سیاسیات و اجتماعیات اختصاص دارد. با نفی این بُعد از اسلام، این دین، مکتبی ناقص و فاقد کاراییِ درست در تمامی عرصه های زندگی معرفی خواهد شد:

آن قدر آیه و روایت که در سیاست وارد شده است، در عبادت وارد نشده است... . اسلام را همچو بد معرفی کرده اند به ما که ما هم باورمان آمده است که اسلام به سیاست چه؟... اسلام دین سیاست است؛ حکومت دارد.(۲)

۱- . روح الله خمینی، صحیفهٔ امام، ج ۲۱، ص ۴۰۲و۴۰۳.

۲- . همان، ج ۶، ص ۴۲و۴۳.

برای اثبات جامعیت معارف اسلام در همهٔ شئون زندگی و تمام نیازمندی های انسان ها، می توان به ادلهٔ بسیاری استناد جست؛ ازجمله آیات قرآن و روایاتی پر شمار دراین باره. اکنون به برخی از آن ها به اختصار اشاره می کنیم:

الف. آیات قرآن

در برخی از آیات قرآن، ضمن تأکید بر کامل بودن قرآن و نبود نقصان در دین، فراگیربودن گسترهٔ آن در همهٔ مسائل و شئون زندگی بیان شده است:

۱. «ما فَرَّطْنا فِی الْکِتابِ مِنْ شَیْ ءٍ»(۱)

ما هیچ چیزی را در کتاب (قرآن) فروگذار نکرده ایم.

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان ذیل همین آیهٔ شریفه، این گونه فرموده است که قرآن به عنوان کتاب هدایت مردم به حقیقت و سعادت، هیچ امری را که بر شناخت سعادت مردم در دنیا و آخرت آن ها متوقف باشد، فروگذار نکرده است. در قرآن هرآنچه مطلوب زمان حاضر و متأخر آن ها باشد، بیان شده است؛ بلکه به سعادت امور جامعه نیز در آن توجه شده است:

ازآنجاکه قرآن مجید کتاب هدایت به صراط مستقیم براساس بیان حقایق معارفی است که از بیان آن ها در ارشاد به حق صریح،

۱- . انعام، ۳۸.

تصویر

ص:۳۰

بی نیازی نیست، در آن، در بیان هرآنچه بر معرفت سعادت دنیا و آخرت مردم متوقف است، کوتاهی نشده است.(۱)

۲. «الْیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دِینَکُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیْکُمْ نِعْمَتِی وَ رَضِیتُ لَکُمُ الْإِسْلامَ دِیناً»(۲)

امروز دینتان را برای شما کامل و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را برای شما [به عنوان] آیین برگزیدم.

آیهٔ یادشده که به ابلاغ ولایت حضرت علی در روز غدیر اختصاص دارد، در خصوص اکمال دین، تأکید می کند که دین اسلام تا آن زمان کامل شده است و به اضافه و تکمیل نیازی ندارد؛ بلکه هرآنچه مسلمانان به آن نیاز داشته اند، از زمان شروع رسالت تا آن زمان به صورت کلی یا جزئی به آنان عرضه شده است.

پیداست که بسیاری از مسائل و موضوعات نوپیدا که در آن زمان وجود نداشته است، در آن زمان در کتاب الهی یا سنت نبوی به مردم عرضه نشده است؛ اما این قضیه می تواند در قالب عرضهٔ کلیات، قواعد، اصول و موازین، غایات و مقاصد باشد تا مسلمانان بتوانند در فرایند اجتهاد، با توجه به آن کلیات و موازین و غایات، حکم الهی را دربارهٔ موضوعات و مسائل خود دریابند و به آن عمل کنند. علامه طباطبایی در ذیل همین آیه در تفسیر خویش، معنای کمال دین را این گونه تبیین

۱- . محمدحسین طباطبایی، المیزان، ج۷، ص ۸۱و۸۲.

۲- . مائده، ۳.

می کند:

معنای تکمیل کردن دین، همانا تکمیل آن از حیث تشریع فرایض دینی است... . معنای آن، بالابردن آن به سوی مدارج ترقی است؛ به گونه ای که پس از اضافه شدن، نمی توان از آن کم کرد.(۱)

جامعیت قرآن کریم به گونه ای است که گستره های وسیعی از حیات زندگی را دربرگرفته است. اندیشمندان اسلامی نیز بر این قضیه بسیار تأکید کرده اند. برای رعایت اختصار، تنها به گفتاری در این خصوص اشاره می کنیم:

در این کتاب آسمانی، هم دلایل متین عقلی با ریزه کاری های مخصوصش درزمینهٔ عقاید آمده، هم بیان احکام متین و استوار براساس نیازمندی های بشر در همهٔ زمینه ها، هم بحث های تاریخی قرآن در نوع خود بی نظیر، هیجان انگیز، بیدارگر، دل چسب، تکان دهنده و خالی از هرگونه خرافه است و هم مباحث اخلاقی... . مسائل علمی که در قرآن مطرح شده، پرده ازروی حقایقی برمی دارد که حداقل در آن زمان برای هیچ دانشمندی شناخته نشده بود.(۲)

بدیهی است این جامعیت از نگاه اندیشمندان غربی نیز دور نبوده و اعتراف اندیشمندان منصف آنان را نیز در پی داشته است. برای نمونه،

۱- . محمدحسین طباطبایی، المیزان، ج۵، قم: اسماعیلیان، ص ۲۰۰.
۲- . ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۲، قم: دارالکتب الاسلامیه، ص۳۰۶.

گوستاو لوبون، از اندیشمندان مطرح غربی، در خصوص جامعیت این کتاب الهی درزمینهٔ امور اجتماعی و سیاسی این گونه نوشته است:

قرآن که کتاب آسمانی مسلمین است، منحصر به دستورات و تعالیم مذهبی تنها نیست؛ بلکه دستورات سیاسی و اجتماعی مسلمانان نیز در آن درج است.(۱)

ب. روایات

کتب روایی شیعه پر است از روایاتی که در راستای خاتمیت اسلام در مقایسه با ادیان دیگر، بر جامعیت معارف اسلام و پاسخ گوبودن آن به مسائل و موضوعات انسانی در هر عصر تا روز قیامت، تصریح می کند. اکنون به دو نمونه از این روایات اشاره می کنیم:

از امام رضا در روایتی نقل شده است:

خداوند عمر پیامبرش را نگرفت، مگر اینکه دین را برای او کامل و قرآن را برای وی نازل کرد. در آن، حلال و حرام را و حدود و احکام را و تمام آنچه مردم به آن نیاز دارند، به صورت کامل تبیین کرد. خداوند می فرماید در کتاب الهی از چیزی کوتاهی نشده است و در حجه الوداع و آخر عمر پیامبر، آیه نازل کرد که «امروز دینتان را برای شما کامل و نعمت خود را بر شما تمام کردیم و اسلام را برای شما [به عنوان] آیین برگزیدیم.» امامت، ازجمله اسباب تمام و کامل کردن دین است... . چیزی را که امت بدان

۱- . گوستاولوبون، تاریخ تمدن اسلام و عرب، ترجمهٔ سیدهاشم حسینی، ص۱۲۸.

نیازمند باشد، ترک نکرد، جز اینکه آن را بیان کرد. پس کسی که گمان کند خداوند دینش را کامل نکرده، همانا کتاب خدا را رد کرده است. چنین کسی به خداوند کافر است.(۱)

۲. به امام صادق عرض کردم: «امام براساس چه چیزی فتوا می دهد؟» فرمود: «به وسیلهٔ کتاب الهی.» گفتم: «اگر در کتاب الهی نبود؟» فرمود: «سنت.» گفتم: «اگر در کتاب و سنت نبود؟» فرمود: «چیزی نیست، جز آنکه در کتاب و سنت وجود دارد.»(۲)

حال با توجه به این آیات و روایات که بر جامعیت دین در همهٔ شئون و نیازمندی های زندگی بشری تأکید می کند، باید این پرسش را طرح کنیم: آیا ممکن است دین اسلام به نیازهای فردی و شخصی افراد توجه کرده باشد؛ اما مسائل اساسی جامعه مانند حکومت و امور مرتبط با آن را که به نیازهای اجتماعی آنان برمی گردد، از یاد برده باشد؟ طبیعی است که جامعیت دین اسلام، به معنای عنایت هم زمان اسلام به نیازهای فردی و اجتماعی و حکومتی است.

۲.ماهیت احکام اسلام

اشاره

فقیهان گونه های متفاوتی از احکام شریعت را در گسترهٔ شریعت بیان کرده اند. این احکام، مفید وجود حکومت در اسلام است. دین اسلام

۱- . شیخ حر عاملی، الفصول المهمه، ج۱، باب۷، حدیث ۲۰، مؤسسهٔ معارف اسلامی امام رضا، ص۴۹۱.

۲- . همان، ج۱، باب۷، حدیث۵۸، ص۵۰۸.

به موازات اینکه هیچ جنبه ای از شئون زندگی افراد را فروگذار نکرده است، طبیعتاً در هر موضوع، احکامی نیز صادر کرده است که در حوزهٔ فردی، برای بسامانی زندگی فردی و در حوزهٔ اجتماعی، به صورت قوانینی برای ادارهٔ نظام اجتماعی، سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی جلوه گر شده است. در این میان، بعضی احکام و فرمان های دین اسلام به گونه ای است که جز در سایهٔ حکومت و نظام سیاسی اجرا نمی شود. ازجملهٔ این احکام می توان به مقولاتی چون قضاوت، حدود، تعزیرات، قصاص، دیات، جهاد و صلح اشاره کرد؛ چه آنکه این ابواب، خود ضامنی برای اجرای احکام اسلام در جامعه است.

پنجره:

این گونه نیست که شارع ازسویی برای کسی که علناً در بین مردم شُرب خمر می کند، حدّ و عقاب وضع کند و در سوی مقابل، کسی را مجری این حکم تعیین نکند. اجرای این احکام به صورت فردی نیز میسر نیست. تنها کسی می تواند این احکام را اجرا کند که علاوه بر عنصر قدرت، در ضمنِ داشتن شروط رهبری مانند فقاهت و عدالت و تدبیر، از پشتوانه ای قوی مانند حکومت مقتدر بهره مند باشد.

درصورت نبود حکومتی که ضامن اجرای این احکام باشد، بسیاری از

ص:۳۵

تصویر

ص:۳۶

این احکام الهی بر زمین می ماند و عملاً ـ اجراشدنی نخواهد بود. ازاین رو می توان صرف جعل این احکام را دلیلی بر ضرورت تشکیل حکومتی دینی و شریعتمدار دانست.

اجرای برخی از احکام مانند احکام مربوط به امور مالی جز ازطریق حکومت امکان پذیر نیست. مثلاً خمس، یکی از منابع عمومی مالی برای حکومت است و فقط برای برآوردن نیاز مستمندان نیست... . احکام دفاع از سرزمین های مسلمانان و حفظ منطقهٔ اقامت آن ها، برپایی حکومت برای سازمان دادن به امور نظامی و مرزداری را می طلبد؛ لذا تداوم و بقای اسلام جز با حکومت و شخصیت و اعتبار مسلمانان، جز با برپایی دولت اسلامی، ممکن نیست.(۱)

در این میان، بعضی دیگر از احکام همچون امربه معروف و نهی ازمنکر، گرچه در بعضی مراتبش به حکومت و نظام سیاسی نیاز ندارد، مراتب والای آن مانند ممانعت از ظلم گروه عظیمی از مردم در جامعه، رفع اغتشاش و بی نظمی در سطح کلان جامعه و احیای فریضه هایی چون عدالت اجتماعی و نماز در سطحی فراگیر، جز در سایهٔ حکومت، به اجرا درنخواهد آمد. این بُعد از امربه معروف و نهی ازمنکر، نه تنها از اهمیت مضاعفی برخوردار است، بلکه از این جهت، حکومت دینی، خود معروفی

ص:۳۷

۱- . حسن حنفی، «اسلام سیاسی»، ترجمهٔ محمدحسن معصومی، فصلنامهٔ حکومت اسلامی، ش ۳، ص۲۹.

در راستای اجرای مقاصد شریعت در جامعه است.

نیز احکـامی را که شـارع در خصـوص جهـاد، دفـاع، صـلح، آتش بس موقت و مرزداری شـارع وضع کرده است و همین طور احکام جزایی ماننـد قصاص، دیه، حد، تعزیر، حبس و اموری ازاین قبیل که جز در سایهٔ حکومت منسـجم و متمرکز وقوع نمی یابد، بلکه جز در ذیل حکومت، معنا پیدا نمی کند، باید ازجمله نشانه های شـناخت ماهیت احکام اسـلام در خصوص رویکرد حکومت محور ارزیابی کرد.

ازاین رو احکام مختلف شـریعت را نه به صورت مجمع الجزایر پراکنده و غیرمرتبط با یکدیگر، بلکه در قالب نظامی منسجم و هماهنگ باید ارزیابی کرد. مطابق این نظام، دین به غرض حل مشـکلات و برطرف کردن نیازهای مردم در قالب امور فردی و گروهی، عبادی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، دستورهایی صادر کرده است.

بلکه می توان بر این بـاور بود که تمـام این دسـتورها برای پاسـخ گویی به نیازهـای مردم در قـالب نظامی متمرکز و حکومت، داده شـده است. مطـابق این نظام، علاوه بر جایگاه آخرتی و تعبـدی بعضـی اعمال، امور عبادی و فرهنگی شـریعت برای ایجاد فضـای آرامش در جـامعه، امور اقتصادی آن برای ادارهٔ صـحیح اقتصاد خُرد و کلان جامعه، حاکمیت سیاسـی و امور نظامی و انتظامی اسـلام برای ایجاد امنیت در داخل فضای جغرافیایی نظام سیاسی و نیز امور حقوقی و جزایی و قضایی فقه برای تنظیم و حُسن ادارهٔ امور جامعه و... تشریع شده است.

ص:۳۸

با دقت در ماهیت و کیفیت احکام شرع درمی یابیم که اجرای آن ها و عمل به آن ها، مستلزم تشکیل حکومت است و بدون تأسیس دستگاهی عظیم و پهناورِ اجرا و اداره نمی توان به وظیفهٔ اجرای احکام الهی عمل کرد.(۱)

خلاصه:

در اسلام، جدایی دین از سیاست و حکومت پذیرفته نیست؛ بلکه به معنای نقصان اسلام تلقی می شود؛ زیرا دین اسلام به عنوان دین خاتم، همهٔ نیازهای مردم در شئون زندگی را پاسخ گوست. طبیعتاً وانهادن تدبیر جامعه، به معنای ناتوانی دین از پاسخ گویی به شئون اساسی زندگی انسانی در عرصهٔ اجتماع است.

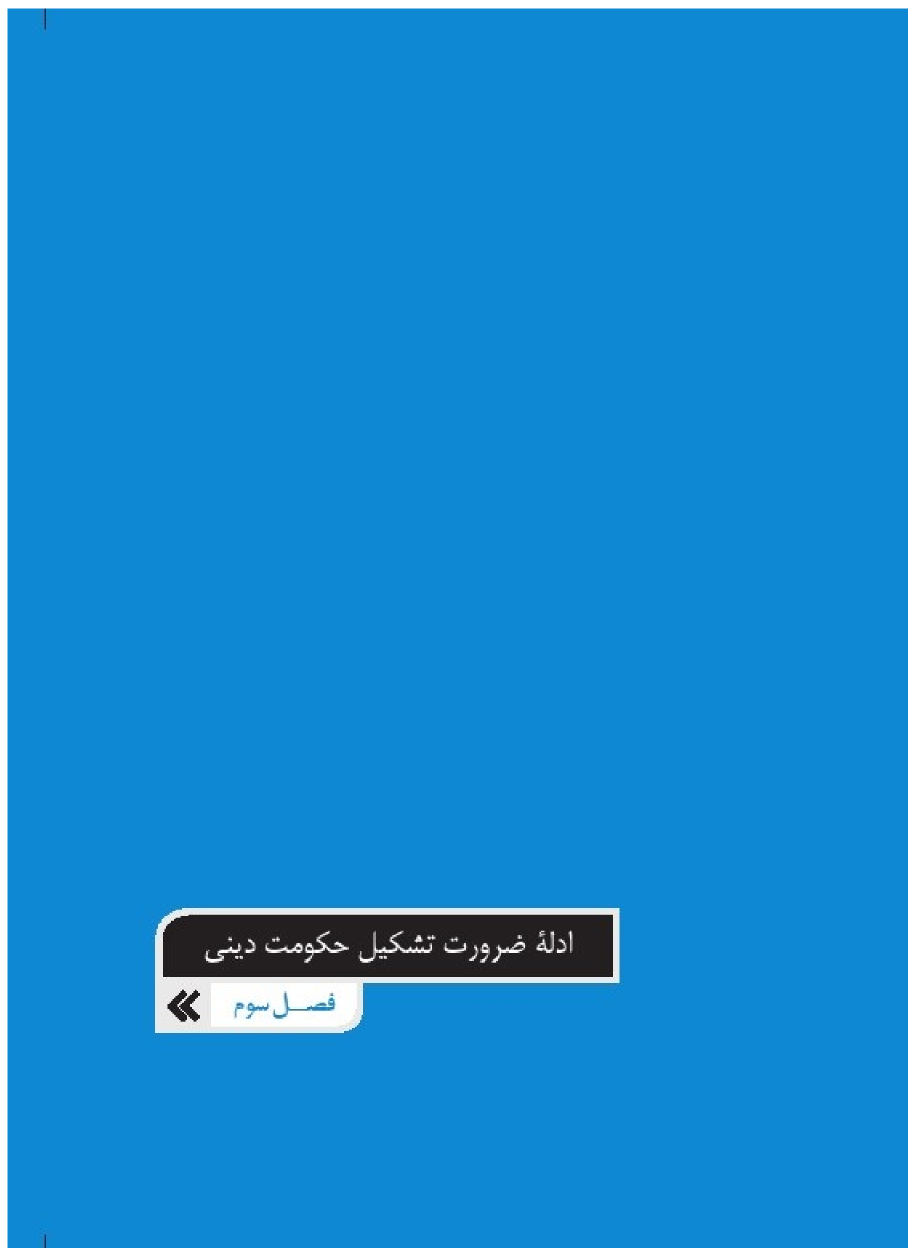
اسلام مجموعه ای از احکام را شامل می شود که هرکدام با گسترهٔ سیاست ورزی و تدبیر امور جامعه مرتبط بوده و اساساً در راستای تشکیل حکومت تنظیم شده است.

۱- . روح الله خمینی، ولایت فقیه، ص ۳۰.

۳.فصل سوم: ادلهٔ ضرورت تشکیل حکومت دینی

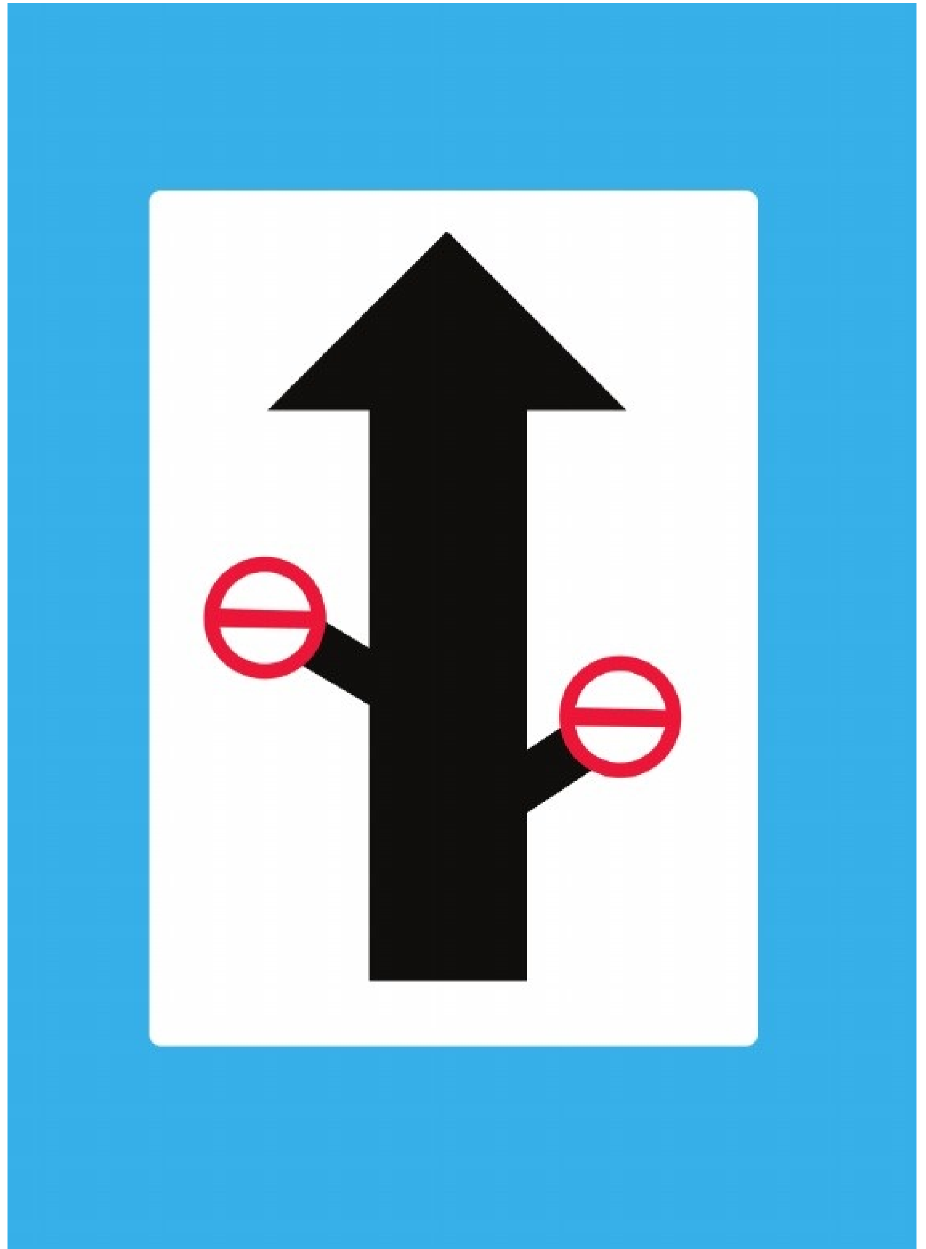
اشاره

تصویر

ص:۴۱

تصویر

ص:۴۲

۱.ادلهٔ عقلی

اشاره

بسیاری از اندیشمندان در راستای استدلال برای ضرورت تشکیل حکومت دینی در عصر غیبت، قبل از استدلال به روایات، ادلهٔ عقلی را مدنظر قرار داده اند. برای نمونه، امام خمینی در تبیین ولایت فقیه، قبل از استدلال به روایات، به استدلال عقلی پرداخته؛ بلکه دلیل عقل را برای ضرورت حکومت اسلامی، کافی دانسته و روایات را شاهد و تأییدی بر این قضیه دانسته است.(۱) اندیشمندان، دراین زمینه استدلال های عقلی متفاوتی برای ضرورت تشکیل حکومت اسلامی مطرح کرده اند. برای رعایت اختصار، تنها به دو نمونه از این استدلال ها اشاره می کنیم:

استدلال اول

مقدمهٔ اول: همان طورکه اجرای عدالت در جامعه واجب است، دوری از امری که مردم را در معرض ظلم و ازبین رفتن حقوق و ضرررساندن به آنان قرار دهد نیز واجب است.

مقدمهٔ دوم: هرگاه حکومت کردن برای عالم عادل ممکن باشد، حکومت کردن، برای غیر او جایز نیست؛ چراکه دراین صورت، ترجیح

۱- . روح الله خمینی،کتاب البیع، ج ۲، مؤسسهٔ تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۹، ص ۶۲۰.

مرجوح بر راجح لازم می آید که به حکم عقل، قبیح است.

نتیجه: عقل حکم می کند حاکم باید به شکل مطلوب عدالت ورزی، عالم باشد؛ بلکه به آن ملتزم باشد؛ به گونه ای که اطمینان حاصل شود در حکومت و ادارهٔ جامعه، از موازین عدالت کوتاهی نخواهد کرد؛ بدین صورت که با وجود علم به عدالت، هرگاه اصول عدالت در شخصیت و صفات وی، ملکه نشده باشد و اطمینان و التزامی به عدالت ورزی وی نباشد، نمی توان از عدالت ورزی در جامعه مطمئن بود. طبیعتاً مقصود از حکومت اسلامی در عصر غیبت نیز که از رهبر آن به «ولایت فقیه عادل» یاد می شود، همین است که فردی توانا و پرهیزکار و عالم به موازین و عدالت اسلامی بر سرنوشت امور جامعه حاکم شود.(۱)

استدلال دوم

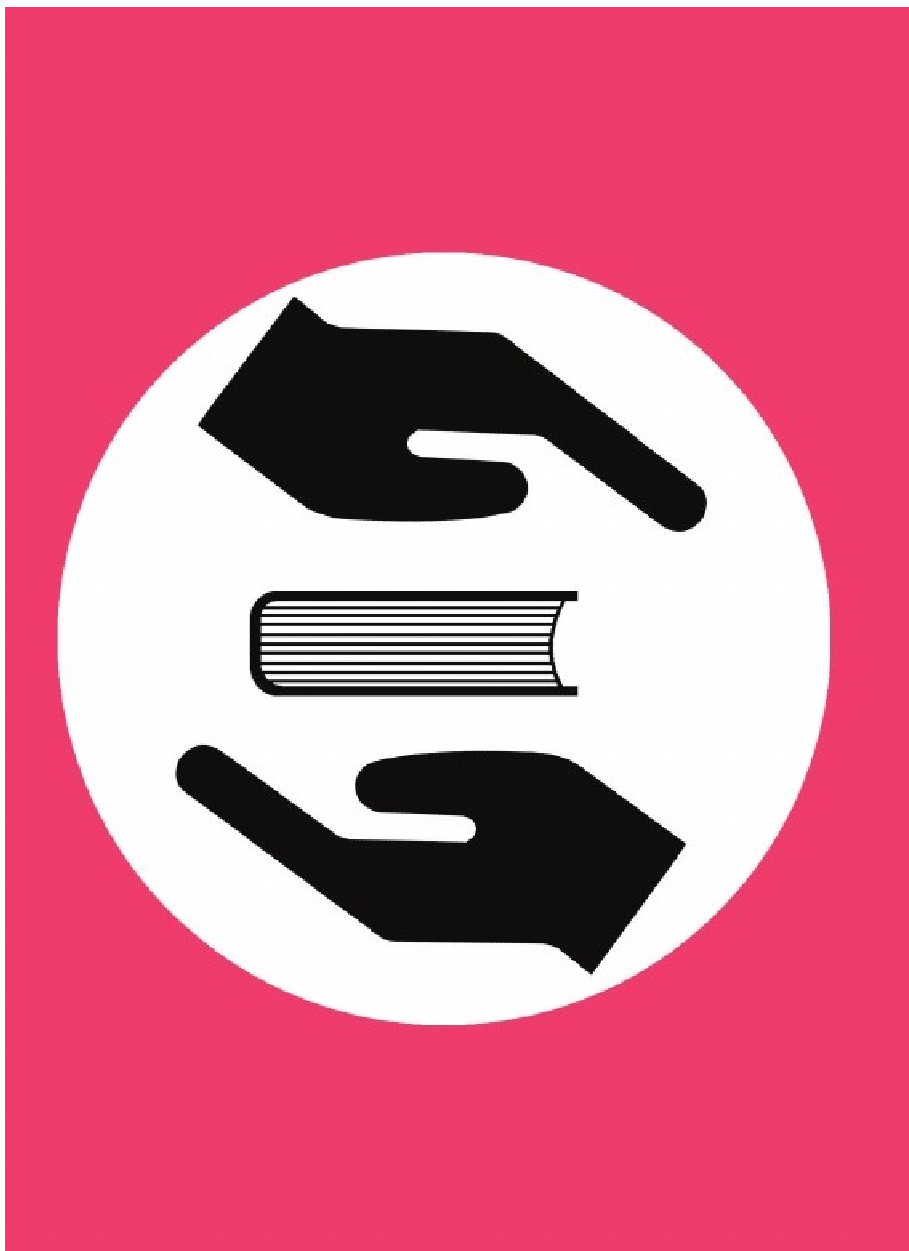
امام خمینی در این خصوص به دلیل عقلی استناد کرده است. البته این دلیل عقلی، مرکب است از مقدمات عقلی و ضرورت های شرعی. وی این گونه نوشته است:

بدون تشکیل حکومت و بدون دستگاه اجرا و اداره که همهٔ جریانات و فعالیت های افراد را ازطریق اجرای احکام تحت نظام عادلانه درآورد، هرج ومرج به وجود می آید و فساد اجتماعی و اعتقادی و اخلاقی پدید می آید. پس برای اینکه هرج ومرج و عنان گسیختگی

۱- . نک: محسن اراکی، «اثبات ولایت فقیه در پرتو عقل و قرآن»، فصلنامهٔ حکومت اسلامی، ش ۵۳، ص۹.

پیش نیاید و جامعه دچار فساد نشود، چاره ای نیست جز تشکیل حکومت و انتظام بخشیدن به همهٔ اموری که در کشور جریان می یابد. بنابراین، به ضرورت شرع و عقل، آنچه در دورهٔ حیات رسول اکرم و زمان امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب لازم بوده، یعنی حکومت و دستگاه اجرا و اداره، پس از ایشان و در زمان ما لازم است. برای روشن شدن مطلب، این سؤال را مطرح می کنم: از غیبت صغرا تاکنون که بیش از ۱۰۰۰ سال می گذرد و ممکن است ۱۰۰هزار سال دیگر بگذرد و مصلحت اقتضا نکند که حضرت تشریف بیاورد، در طول این مدت مدید، احکام اسلام باید زمین بماند و اجرا نشود و هرکه هر کاری خواست، بکند؟ هرج ومرج است؟ قوانینی که پیغمبر اسلام در راه بیان و تبلیغ و نشر و اجرای آن، ۲۳ سال زحمت طاقت فرسا کشید، فقط برای مدت محدودی بود؟ آیا خدا اجرای احکامش را محدود کرد به ۲۰۰ سال؟ و پس از غیبت صغرا، اسلام دیگر همه چیزش را رها کرده است؟ اعتقاد به چنین مطالبی یا اظهار آن ها، بدتر از اعتقاد و اظهار منسوخ شدن اسلام است. هیچ کس نمی تواند بگوید دیگر لازم نیست از حدود و ثغور و تمامیت ارضی وطن اسلامی دفاع کنیم یا امروز مالیات و جزیه و خراج و خمس و زکات نباید گرفته شود؛ قانون کیفری اسلام و دیات و قصاص باید تعطیل شود. هرکه اظهار کند که تشکیل حکومت اسلامی

تصویر

ص:۴۶

ضرورت ندارد، منکر ضرورت اجرای احکام اسلام شده و جامعیت احکام و جاودانگی دین مبین اسلام را انکار کرده است.(۱)

۲.ادله روایی

علاوه بر برخی آیات قرآن در خصوص ضرورت حکومت اسلامی که عمدتاً به حاکمیت سیاسی پیامبر و برخی پیامبران پیشین و ولایت ائمهٔ اطهار توجه کرده است و می تواند دلیلی بر ضرورت حکومت سیاسی نایبان اهل بیت باشد،(۲) مجموعه ای از روایات وجود دارد که بر ضرورت تشکیل حکومت با محتوای دینی تأکید می کند و بلکه در آن ها فلسفه و فواید تشکیل حکومت برشمرده شده است. ازاین رو، در مضمون بیشتر این روایات، تأکیدی بر حکم عقل و فطرت و نیز بر منطق عقلا و آیات قرآن خواهد بود. برخی از این روایات را از نظر می گذرانیم:

۱. در روایتی که فضل بن شاذان نیشابوری از امام رضا نقل کرده است، امام علل و غایاتی برای حکومت برمی شمرد که مفید ضرورت حکومت دینی است:

اگر کسی بپرسد چرا خدای حکیم فردی را به عنوان «اولی الامر» قرار داده و به اطاعت آنان امر کرده است، جواب داده خواهد شد که به دلایلِ بسیار چنین کرده است. ازآن جمله اینکه اگر

۱- . روح الله خمینی، ولایت فقیه، ص۲۶.

۲- . احزاب، ۶؛ مائده، ۵۵؛ نساء، ۱۰۵؛ نساء، ۵۹.

برای آنان، امام برپانگه دارندهٔ نظم و قانون، خدمتگزار و امین و نگاهبان پاسدار و امانت داری تعیین نکند، دین به کهنگی و فرسودگی دچار خواهد شد و آیین از میان خواهد رفت و سنن و احکام اسلام دگرگون خواهد شد و بدعت گذاران، چیزها در دین خواهند افزود و ملحدان و بی دینان چیزها از آن خواهند کاست و آن را برای مسلمانان به گونه ای دیگر جلوه خواهند داد؛ زیرا می بینیم که مردم ناقص اند؛ علاوه بر اینکه باهم اختلاف داشته و تمایلات گوناگون و حالات متشتت دارند. بنابراین اگر کسی را بر مردم نگماشته بود که برپانگه دارندهٔ نظم و قانون باشد و پاسدار آنچه پیامبر آورده است، به صورتی که شرح دادیم، فاسد می شدند و نظامات و قوانین و سنن و احکام اسلام دگرگون شده و ایمان و محتوای ایمان دگرگون می شد. این تغییر، سبب فساد همگی مردمان است.(۱)

۲. در روایت دیگری که از امام رضا نقل شده است، آن حضرت، فلسفهٔ جعل امامت و رهبری جامعه ازسوی خداوند را تأمین مصلحت دین و دنیای مردم، نظم بخشی به جامعه و عزت بخشی به مؤمنان جامعه معرفی می کند. این، طبیعتاً بر حکومت اسلامی منطبق است:

امامت و رهبری به منزلهٔ زمام دین است و نظام مسلمانان به وسیلهٔ

۱- . شیخ صدوق، علل الشرائع، ج۱، باب۱۸۲، حدیث۹، المکتبه الحیدریه، ص۲۵۱.

امامت تأمین شده و صلاح دنیا و عزت مؤمنان به وسیلهٔ وی تأمین می شود.(۱)

۳. امام صادق در روایتی، ضمن اینکه بر ولایت و سرپرستی دینی بر جامعه تأکید می ورزد، آن را ضامن اجرای برترین معارف دینی مانند نماز، روزه، زکات و حج معرفی می کند:

امام فرمود: «اسلام بر پنج چیز استوار شده است: نماز و زکات و حج و روزه و ولایت.» زراره پرسید: «کدام یک افضل از بقیه است؟» امام فرمود: «ولایت بر دیگران برتری دارد؛ زیرا ولایت کلید دیگر احکام است و والی است که به اجرای احکام و اقامهٔ آن ها، راهنمایی و دعوت می کند.»(۲)

۴. در روایتی که از ادلهٔ ولایت فقیه محسوب می شود، امام صادق ضمن اینکه حاکمان غیرمستند به خداوند را حاکم جائر خوانده است، مردم را از مراجعه به حاکمان و قاضیان جائر و تمکین به فرمان ها و احکام آن ها منع کرده و در مقابل، آنان را به حاکمانی ارجاع داده است که مشروعیتشان، در گرو انتصاب الهی است:

کسی که دربارهٔ حق یا باطلی، داوری را به نزد آنان [سلطان و قاضیان جور] ببرد، بی گمان به نزد طاغوت ارجاع داده است و آنچه به نفع او حکم شود، گرفتن آن حرام است؛ اگرچه حق برای وی ثابت باشد؛ چراکه آن [اموال] را به توسط حکم طاغوت بازپس

۱- . کلینی، اصول کافی، ج۱، حدیث۱، باب فضل الامام و صفاته، قم: اسلامیه، ص۲۰۰.

۲- . محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج۷۹، بیروت: الوفاء، ص۲۳۴.

گرفته است؛ بااینکه خداوند متعال دستور فرموده به آن کفر بورزند و فرموده است: «اینان میخواهند محاکمه به نزد طاغوت ببرند؛ بااینکه مأمور شده اند به آن کفر بورزند.»

سؤال شد: «پس چه باید بکنند؟» امام فرمود: «دقت کنند در میان شما آن کس که حدیث ما را روایت میکند و در حلال و حرام ما ابراز نظر میکند و احکام ما را میشناسد، وی را حَکم قرار دهند؛ چراکه من او را حاکم بر شما قرار دادم. پس آنگاه که به حُکم ما حکم کرد و از وی نپذیرفتند، بی گمان حکم خدا را سبک شمرده و به ما پشت کرده اند. کسی که به ما پشت کند [و حکم ما را رد کند،] به خداوند پشت کرده است و این در حد شرک به خداوند است.»(۱)

۳.سیرهٔ اهل بیت علیهم السلام

اشاره

علاوه بر مباحث نظری و استدلالی دربارهٔ اثبات ضرورت نظام سیاسی مبتنی بر ارزش های اسلامی، آنچه در این خصوص مفیده است، سیرهٔ عملی پیشوایان دین یعنی پیامبر اسلام و ائمه است.

پنجره:

پیامبر، علاوه بر هدایت مردم به سوی آموزه های اخلاقی و تربیتی و دینی، عملاً با مشرکان و کفار نبرد کرد و درحالی که

۱- شیخ حر عاملی ، وسائل الشیعه،ج۲۷،بیروت:دار احیاء التراث العربی ، ص۱۳۷.

فضای شبه جزیرهٔ عربستان، محیطی با ساختار قبیله ای داشت و فاقد نظام سیاسی منسجم بود، امتی واحد با ویژگی های خاص تشکیل داد؛ بلکه با تغییر نظام سیاسی قبیله محور، نظام سیاسی با ساختاری متمایز و با محوریت امت تشکیل داد و عملاً حکومت دینی را تأسیس کرد.

آن حضرت برای ادارهٔ مطلوب نظام سیاسی جدید، به جای اینکه به اشاره کردن به عقاب اخروی بزهکاران و گناهکاران اکتفا کند، عقوبت هایی جزایی در قالب حدود و تعزیرات وضع کرد و متخلفان و کسانی را که برخی قوانین تشریعی و حدود الاهی را زیر پا می گذاشتند، بدین وسیله عقوبت کرد.

او با قراردادن مدینه به عنوان مرکز حکومت نوبنیاد، والیان و نمایندگانی نیز برای ادارهٔ امور دینی و سیاسی به سایر نقاط کشور اسلامی گسیل کرد.(۱)

نیز در توصیه نامه ها و بخشنامه هایی برای برخی فرستادگان خویش، آنان را به رفق و مدارا با مردم و مقابله با ظلم و ستم توصیه می کرد و گرفتن زکات به عنوان مالیات حکومتی را از وظایف آنان برمی شمرد.

پیامبر در این حکومت جدید، قراردادها و تفاهم نامه هایی نیز با برخی قبایل غیرمسلمان منعقد کرده و با این کار عملاً میان قبایل متشتت

۱- . محمد جریر طبری، تاریخ طبری (تاریخ الامم و الملوک)، ج۳، بیروت: اعلمی، ص۳۱۸.

عرب، وحدت ایجاد کرد و حوزهٔ نفوذ حکومت خویش را از شهروندان مسلمان، به ساکنان کافر کشور جدید توسعه داد.

براساس شواهد فراوان تاریخی، با هجرت پیامبر اسلام به مدینه، جامعهٔ اسلامی در تحت رهبری و ولایت حضرت قرار گرفته و پیامبر هدایت و ادارهٔ تمام شئون زندگی اجتماعی امت اسلامی همچون سیاست، فرهنگ، اقتصاد و قضاوت را به عهده گرفت. نصب حاکمان، اعزام مأموران مالیاتی، تأسیس تشکیلات اداری، نظارت و کنترل بازار و تجارت، اجرای احکام قضایی، بخش های گوناگون فعالیت حضرت است.(۱)

رویکرد حکومتی پیامبر به گونه ای بود که پس از آن حضرت، کسی در اصل حکومت و حکومت دینی، تردید و تشکیک نکرد و تمام اختلاف هایی که پس از ایشان روی داد، بر سر این بود که چه کسی امام مسلمانان و حاکم جامعهٔ اسلامی باشد.

حضرت علی نیز که به واسطهٔ انتصاب الهی و بیعت مردم با وی در غدیر، باید حاکمیت اسلامی را عهده دار می شد، پس از ۲۵ سال و با اقبال مردم به او، رهبری حکومت اسلامی را برعهده گرفت و به مانند پیامبر، تدبیر امور مردم، تأمین امنیت کشور، اخذ مالیات از مردم، مجازات تبهکاران و گنهکاران و... را در کشور اسلامی دنبال کرد. با شهادت او، امام حسن حکومت کشور را به عهده گرفت و اگر کوتاهی

۱- محمد سروش، دین و دولت در اندیشهٔ اسلامی، قم: بوستان کتاب، ص۱۹۸.

مردم در حمایت از دین اسلام و فریب آنان از مکر معاویه نبود، به ادارهٔ امور کشور ادامه می داد. پس از آن حضرت نیز امام حسین به مخالفت بـا حـاکم ظـالم پرداخت و در راه به دست گیری حکومت اسلامی تلاش کرد. با شـهادت آن امام و تنگ شـدن فضای سیاسـی بر ائمـهٔ اطهار، عملاً توان به دست گیری حکومت از آنان سلب شـد و حاکمان جائر اجازهٔ ورود آنان به امور سیاست و حکومت را ندادند.

پنجره:

آنچه در خصوص رفتار سیاسـی اهل بیت مهم است، این است که آنان به هدایت اخلاقی و تربیتی مردم اکتفا نکردند و صـرفاً رویکرد عرفانی و زاهدانه در زندگی خویش نداشـتند؛ بلکه با ورود به عرصهٔ سیاست، توان خویش را در ادارهٔ مطلوب جامعه به کار بستند.

از همین رو، حاکمـان جـائر بنی امیه و بنی عبـاس که اهـل بیت را رقیب سیاسـی خویش فرض می کردنـد، آنان را همواره در تنگنـا و حبس قرار می دادنـد و به شـهادت می رساندنـد. این درحالی است که هرگاه آنان دغدغـهٔ خویش را صـرفِ هـدایت اخلاقی و تربیتی مردم می کردنـد و تقـابلی با حاکمان جائر نمی داشـتند، به سـبب علم و تقوا و انتسابشان به پیامبر، نه تنها در تنگنا قرار نمی گرفتند؛ بلکه به آنان احترام نیز

ص:۵۳

می گذاشتند.

خلاصه:

ضرورت تشکیل حکومت اسلامی، مستند است به حکم عقل و روایات بسیاری در کتب اسلامی. براساس آن، ائمه از اطاعت طاغوت نهی کرده و حاکمیت جامعه را از آنِ افرادی اعلام کرده اند که از شایستگی علمی و عملی برخوردار باشند؛ بلکه سیرۀ ثابت اهل بیت بر تشکیل حکومت اسلامی و تصدی تدبیر امور جامعه بوده است. ازاین رو فقیهان به عنوان نائبان آنان در عصر غیبت، ولایت بر جامعه را برعهده دارند.

ص:۵۴

سخن آخر

در این پژوهش، با نگاهی به پیشینه و عوامل پیدایش سکولاریسم در جهان غرب و نقد آن، بازخوانی منابع و مبانی اندیشهٔ اسلام را مدنظر قرار دادیم و بدین باور دست یافتیم که خاستگاه مکتب اسلام، با مکاتب دیگر متفاوت است. ازاین رو اسلام اصیل نمی تواند موافق سکولاریسم و جدایی دین از سیاست و حکومت باشد. مؤلفه های مختلفی را در اثبات این قضیه به کار گرفتیم؛ ازجمله بازخوانی غایات و اهداف دینی، بررسی مبانی دینی و ادلهٔ عقلی و نقلی.

آموزه های دینی، اهداف و غایاتی را برای دین و تحقق فرهنگ دین داری برشمرده است. این غایات در اسلام نه فقط مطلوب تلقی شده و تلاش برای تحقق آن ها توصیه شده است، بلکه با توجه به اینکه بسیاری از این غایات جز در سایهٔ حکومتی با ویژگی های ارائه شده در آموزه های دینی محقق نمی شود، حکومت به عنوان ابزاری برای تحقق این اهداف، توصیه می شود.

مبانی دین اسلام نیز به گونه ای است که عنایت به آن ها موجب تأیید همراهی دین اسلام با سیاست و حکومت می شود؛ زیرا ازسویی در آیات و روایات، اسلام دین خاتم برشمرده شده است که پاسخ گویی و راهبری درزمینهٔ همهٔ نیازهای بشری اعم از مادی و معنوی، فردی و گروهی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... را مدنظر قرار

داده است. بنابراین، خالی بودن امور سیاسی و حکومتی در اسلام، به معنای ناقص بودن آن و بی توجهی به عنصر تدبیر امور جامعه به عنوان مؤثرترین امور در هدایت جامعه خواهد بود. ازسوی دیگر در مجموعهٔ احکام اسلام، اموری وجود دارد که اصولاً ـ حیثیت سیاسی و اجتماعی و حکومتی دارد. از آن میان می توان به اموری چون امربه معروف و نهی ازمنکر، جهاد، دفاع، صلح، حدود، قصاص، دیات اشاره کرد.

آیات و روایات بسیاری نیز در کتب اسلامی وجود دارد که بر ضرورت همراهی دین اسلام با سیاست و حکومت تأکید کرده؛ بلکه همین آیات و روایات، گونهٔ متفاوتی از سیاست ورزی و حکومت مطلوب را عرضه کرده و تودهٔ مردم، نخبگان، خواص و حاکمان را بدان جهت سوق داده است. از همین رو، پیامبر سنگ بنای حکومت اسلامی را در اولین فرصت، در شهر مدینه قرار داد و عملاً ـ در مدت ده سال حضور در این شهر، حکومت مطلوب اسلامی را تثبیت کرد؛ به گونه ای که بر تشکیل حکومت اسلامی، در سال های بعد، خلفا نیز تأکید کردند. اهل بیت نیز در همین راستا حرکت کرده و حضرت علی و امام حسن امکان تحقق حکومت اسلامی را یافتند.

بیشتر بخوانیم

روح الله خمینی، ولایت فقیه، مؤسسهٔ تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

حمیدرضا شاکرین و محسن ملک افضلی اردکانی و سجاد ایزدهی، رهبر و رهبری، مرکز پژوهش های جوان.

حمیدرضا شاکرین، حکومت دینی، قم: معارف.

محمد سروش، دین و دولت در اندیشهٔ اسلامی، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۶.

حمیدرضا شاکرین، رهنمای ۸۱: ولایت فقیه در آینهٔ پرسش، مشهد: معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.

علی ذوعلم، رهنمای ۳۵: اگر ولایت فقیه نمی بود...؟، مشهد: معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.

تصویر

مجموعهٔ یک صد جلدی کتابچه های رهنما
مرکز پخش : مشهد مقدس،حرم مطهر، نبش باب الجواد ﷺ، فروشگاه عرضهٔ محصولات رضوی
تلفن : ۰۵۱۱-۲۲۸۵۲۰۴

ص:۵۸

تصویر

لوح فشرده کتابچه‌های رهنما (نسخهٔ ۲)

مرکز پخش : مشهد مقدس،حرم مطهر، نبش باب الجواد(ع)، فروشگاه عرضهٔ محصولات رضوی

تلفن : ۰۵۱۱-۲۲۸۵۲۰۴

تصویر

نسخهٔ ویژه تلفن همراه کتابچه‌های رهنما (نسخهٔ ۲)

محل دریافت:

- حرم مطهر، مرکز پاسخگویی به سوالات دینی آستان قدس رضوی (مدرسه پریزاد)
- وب کیوسک های مستقر در حرم مطهر

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِی الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که مـا را در دستیـابی به این هـدف یـاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادنـد تقـدیر و تشـکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصـفهان -خیابان عبـدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شـهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

